

Nederlandse voorstellingen in het buitenland 1999/2000 - 2004/2005

Getallen op basis van de database van het TIN

Theater Instituut Nederland
Simon van den Berg
September 2005

Inleiding

Theatermakers uit Nederland staan wereldwijd in de belangstelling. Poppenspeelster Urike Quade speelt haar voorstelling *Zijde Silk Soie Seta Seide* in China, Johan Simons is de meest gevraagde regisseur van Europa en choreografen Hans van Maanen en Jirí Kylián worden algemeen bij de wereldtop gerekend. De binnengrenzen van de Europese Unie vervagen en culturele uitwisseling staat hoog op de agenda.

Het blijkt echter lastig om de belangstelling van buitenlandse programmeurs voor Nederlands theater te schragen met cijfers over de omvang van de 'export' van Nederlands theater. Dit onderzoek probeert in deze lacune te voorzien.

De database

Dit onderzoek maakt gebruik van de Databank Theaterproducties van het TIN, waarin gegevens over alle professionele theaterproducties in Nederland verzameld worden¹. Sinds 1999 worden ook gegevens over Nederlandse voorstellingen in het buitenland verzameld, om precies te zijn de plaatsnaam en de datum waarop een voorstelling in het buitenland te zien was. Deze gegevens worden verzameld op basis van informatie van de theatergezelschappen, zoals flyers, persberichten en formulieren die het TIN verstuurt.

Het TIN gebruikt de term 'productie' voor de podiumkunstcreatie van een kunstenaar of gezelschap. Een 'voorstelling' is een speelbeurt van een bepaalde productie. Een productie kent dus vaak meerdere voorstellingen. Het begrip 'theater' gebruik ik als overkoepelende term voor alle kunstvormen die het domein vormen van het TIN, dat wil zeggen alle podiumkunsten behalve muziek. In plaats van theater in de smalle betekenis van het woord (ook wel 'teksttheater') wordt in dit onderzoek de term 'toneel' gebruikt. Het TIN hanteert 1 augustus als grens tussen de seizoenen. Het seizoen 2004/2005 loopt dus van 1 augustus 2004 t/m 31 juli 2005. Dit onderzoek gaat over de zes seizoenen tussen 1 augustus 1999 en 31 juli 2005.

De inrichting van de TIN-database heeft ook beperkingen. De zaal of locatie van de voorstelling wordt bijvoorbeeld niet ingevoerd. Helaas zijn internationale co-producties in de database niet te onderscheiden van samenwerkingen binnen Nederland. Ook is niet te onderscheiden of co-producenten alleen een financiële of ook artistieke inbreng hebben. Het is dus moeilijk om een beeld te krijgen van de positie van Nederland in internationale co-producties.

---

¹ Dit onderzoek maakt gebruik van de gegevens beschikbaar op 31 mei 2005

Cijfers algemeen

In totaal zijn in de onderzochte periode 10142 voorstellingen buiten Nederland gegeven, van 1281 producties. In totaal werden 81 landen aangedaan.

Het aantal Nederlandse voorstellingen in het buitenland fluctueert tamelijk sterk, maar laat een stijgende lijn zien. Het aantal verschillende producties neemt duidelijk toe. De gemiddelde tourneelengte (het aantal voorstellingen per productie) neemt af, een teken dat het voor gezelschappen makkelijker wordt om een buitenlandse tournee te plannen met een kortere speellijst.

Tabel 1. aantal Nederlandse voorstellingen en producties in het buitenland

Seizoen	Aantal voorstellingen	Aantal verschillende producties	Gemiddelde lengte tournee (in aantal voorstellingen)
Seizoen 1999/2000	1445	246	5,9
Seizoen 2000/2001	1758	255	6,9
Seizoen 2001/2002	1468	258	5,7
Seizoen 2002/2003	1833	299	6,1
Seizoen 2003/2004	1857	308	6,0
Seizoen 2004/2005	1781	320	5,6

Disciplines

In de database van het TIN worden de volgende disciplines onderscheiden: toneel, dans, muziektheater, poppenspel, mime en amusement. Cabaret- en musicalproducties worden ingedeeld bij amusement, operaproducties bij muziektheater en ballet bij dans. Jeugdtheater wordt niet als aparte discipline gezien. Producties kunnen bij meerdere disciplines worden ondergebracht. In tabel 2 zijn deze producties opgenomen als 'multi-disciplinair'. Dit betekent echter niet dat dit allemaal zogenaamde *cross-over* voorstellingen zijn. De voorstelling *Jungle Book* van Opus One staat bijvoorbeeld vermeld onder dans én amusement en de voorstelling *De ingebeelde zieke* van Wederzijds en Gnaffel krijgt de disciplines toneel en poppenspel. Beide voorstellingen worden in de tabel geteld in de kolom Multi-disciplinair.

Tabel 2. Aantallen voorstellingen per discipline

Seizoen	Dans	Toneel	Muziektheater	Poppenspel	Mime	Amusement	Multi-disciplinair
Seizoen 1999/2000	324	509	112	123	74	63	218
Seizoen 2000/2001	459	540	103	232	86	46	292
Seizoen 2001/2002	273	471	162	131	122	95	213
Seizoen 2002/2003	448	560	169	79	109	112	356
Seizoen 2003/2004	430	605	150	84	118	94	373
Seizoen 2004/2005	414	528	204	99	127	76	330

De disciplines muziektheater, mime en amusement maken een duidelijke groei door, ook het aantal multi-disciplinaire voorstellingen stijgt. Alleen de discipline poppenspel heeft een dalend aantal voorstellingen. In de categorie multi-disciplinair is de meest voorkomende combinatie van disciplines die van toneel en poppenspel. Dit heeft voornamelijk te maken met vier producties van the Stuffed Puppet Theatre die samen 340 voorstellingen speelden in de onderzochte periode.

In absolute aantallen groeien de disciplines dans en toneel, maar afgezet tegen het totaal aantal voorstellingen in het buitenland blijft dans stabiel (ongeveer 23 procent van de voorstellingen in het buitenland zijn dansvoorstellingen) en daalt het aandeel toneel (van 36 procent in seizoen 1999/2000 naar 30 procent in seizoen 2004/2005). Toneel is de grootste discipline, hetgeen wordt verklaard door het feit dat de meeste voorstellingen in België worden gespeeld. Als België buiten beschouwing wordt gelaten is dans de belangrijkste discipline: 43 procent van het aantal Nederlandse voorstellingen buiten Nederland of België is dans, 26 procent is toneel.

Spreiding

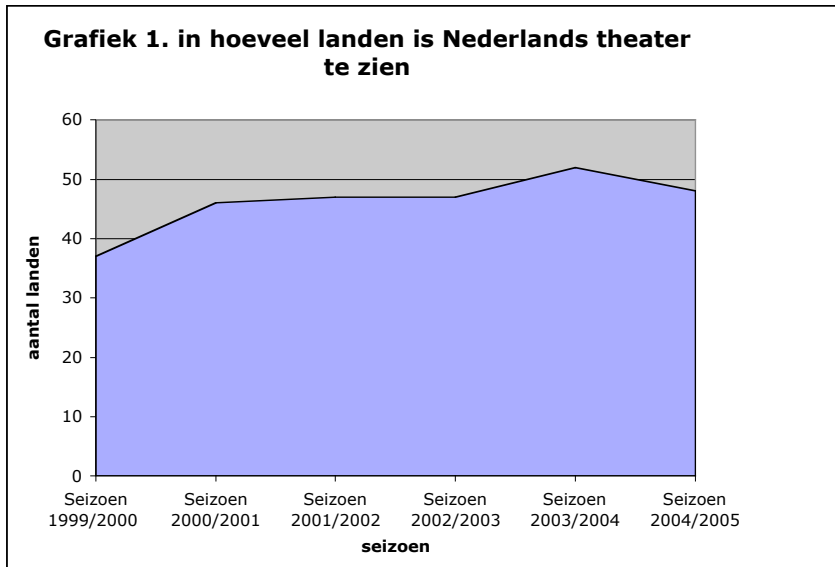
In totaal hebben Nederlandse producenten en gezelschap in de onderzochte periode in 81 verschillende landen gespeeld. In de top tien landen staat België stevig op de eerste plaats (tabel 3). Bijna de helft van de voorstellingen buiten Nederland vinden daar plaats. Het belangrijkste niet-Europese land is de VS, Japan is het voornaamste niet-westerse land. De landen in de top tien nemen samen ruim 85 procent van het totaal aantal voorstellingen voor hun rekening.

Tabel 3. Spreiding van Nederlandse voorstellingen in het buitenland in de periode 1999/2005

Land	Aantal voorstellingen	Percentage van totaal	Aantal verschillende producties	Gem. tournee-lengte	Belangrijkste discipline
België	4322	42,6%	899	4,8	Toneel
Duitsland	1696	16,7%	437	3,9	Dans
Frankrijk	612	6,0%	168	3,6	Dans
Verenigde Staten	533	5,3%	62	8,6	Dans
Groot Brittannië	502	4,9%	87	5,8	Dans
Spanje	294	2,9%	73	4,0	Dans
Zwitserland	253	2,5%	57	4,4	Dans
Oostenrijk	241	2,4%	83	2,9	Toneel
Italië	121	1,2%	55	2,2	Dans
Japan	74	0,7%	26	2,8	Dans

Opvallend is de lange tourneelengte in de VS en in Groot Brittannië. Daarnaast valt op dat in Oostenrijk als enige niet Nederlandstalige land vooral toneel vertoond wordt.

Als we de ontwikkeling van de spreiding van Nederlandse voorstellingen in de verschillende landen door de seizoenen volgen zien we dat de belangstelling in Frankrijk en Italië sterk toeneemt, terwijl in Groot Brittannië en Duitsland minder Nederlands toneel te zien is.

Een goede graadmeter voor de verspreiding van het Nederlands theater in het buitenland is de ontwikkeling van het aantal landen waar Nederlands theater te zien is (grafiek 1). Hieruit blijkt dat dat aantal landen groeit. Alleen het laatste seizoen (2004/2005) loopt het aantal licht terug. Het is nu echter te vroeg om te zeggen of dit een tijdelijke dip is of een omkering van de trend.

Producenten en gezelschappen

In de top 15 internationaal opererende gezelschappen en producenten (tabel 4) staat het Nederlands Dans Theater met afstand bovenaan. NDT I, II en III speelden tussen 1999 en 2005 742 voorstellingen in 30 landen. Dat aantal landen wordt alleen overtroffen door het Groningse productiehuis Grand Theatre, dat voorstellingen produceerde van o.a. Galili Dance, Nico and The Navigators en met name een groot aantal producties van het Hans Hof Ensemble.

In de top 15 zien we nog een aantal productiekernen, te weten de Rotterdamse Schouwburg, Korzo en ook het Holland Festival is als zodanig te omschrijven. Daarnaast zijn er de jeugdtheatergroepen Terra, het Laagland en Stella, waarvan de eerste twee vooral in België actief zijn. Datzelfde geldt ook voor Toneelgroep Amsterdam en het Ro Theater.

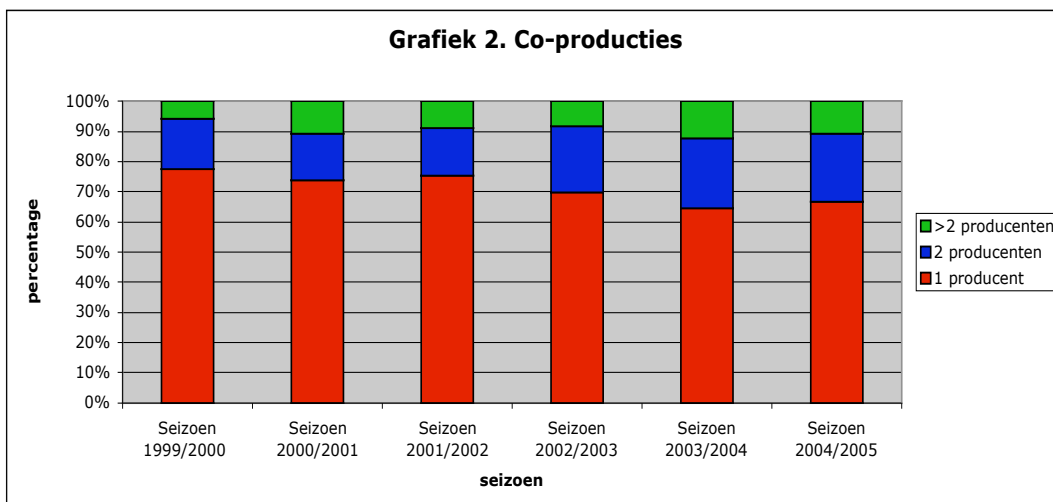
Tabel 4. de top 15 internationaal opererende gezelschappen

Gezelschap/Producent	Aantal voorstellingen	Aantal producties	Aantal landen
Nederlands Dans Theater	742	68	30
ZT Hollandia ²	563	44	20
Grand Theatre	559	46	34
Stuffed Puppet Theatre	360	4	21
Theater Terra	299	9	6
Rotterdamse Schouwburg	287	12	15
Dood Paard	238	21	9
Het Laagland	188	12	6
Toneelgroep Amsterdam	178	30	8
Holland Festival	177	11	11
ro theater	169	25	8
Korzo producties	168	30	20
Stella Den Haag	128	15	10
Hans Hof Ensemble	123	9	12
Boom Chicago	115	7	5

Opvallend is de internationale carrière van the Stuffed Puppet Theatre, dat de afgelopen zes seizoenen met slechts vier producties 360 speelbeurten maakte in 21 landen. Hun producties *Re: Frankenstein* en *Schicklgruber, alias Adolf Hitler* zijn met respectievelijk 140 en 120 voorstellingen in de onderzochte periode ruimschoots de meest bereisde producties.

Co-producties

Onder co-producties wordt eenvoudigweg verstaan alle producties met meer dan één producent. Helaas is het zeer lastig om inzicht te krijgen in het aandeel van iedere verschillende producent. Sommige producties kennen een groot aantal

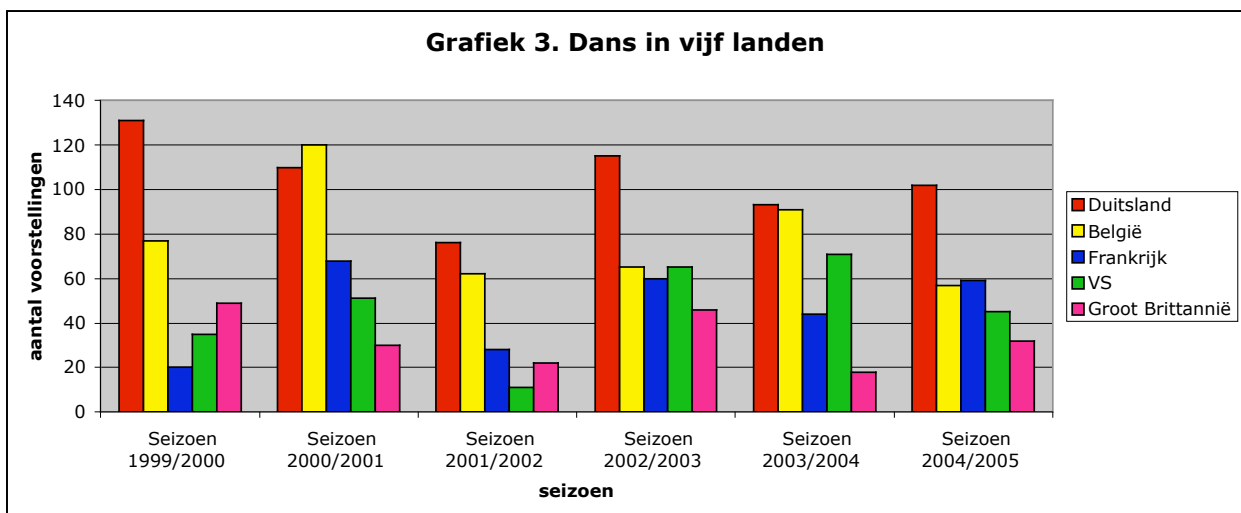

² In de cijfers van ZT Hollandia zijn de cijfers van Hollandia en het Zuidelijk Toneel verwerkt. In 2001 fuseerde Hollandia met Het Zuidelijk Toneel tot ZT Hollandia

producenten (soms wel 10), maar slechts één of twee daarvan hebben daadwerkelijk artistieke inbreng. Deze producenten (vaak gezelschappen) leveren regisseurs, acteurs en vormgevers, terwijl de overige producenten (vaak gespecialiseerde productiehuisen of festivals) zakelijke ondersteuning, speelplekken of alleen geld inbrengen. Dit soort grote co-producties (met meer dan twee partners) neemt een steeds belangrijker plaats in binnen het Nederlands theater in het buitenland (zie grafiek 2). Ook het aantal kleinere co-producties (twee partners) neemt toe. Het aantal producenten en gezelschappen die geheel zelfstandig een buitenlandse tournee onderneemt neemt af.

Uitgelicht: Dans

De dansgezelschappen en –producenten nemen het grootste deel van de export van Nederlands theater voor hun rekening. Voor de dans is niet België maar Duitsland het belangrijkste afzetgebied. In grafiek 3 staat de ontwikkeling van het aantal voorstellingen in de belangrijkste vijf landen voor Nederlandse dans. Het aantal voorstellingen in Duitsland neemt licht af, maar blijft het grootst. De VS en Frankrijk komen op als importeurs van Nederlands theater.

De meest internationaal opererende gezelschappen staan in tabel 5. Bij de tien staan drie productiehuisen (Grand Theatre, Korzo, Rotterdamse Schouwburg) en één festival (Springdance). Voor vijf van de tien gezelschappen is Duitsland het belangrijkste buitenland. Introdans speelt met name in de Verenigde Staten en Emio Greco is populair in Frankrijk.

Tabel 5. de top 10 internationaal opererende dansgezelschappen

Gezelschap/Producent	Aantal voorstellingen	Aantal producties	Aantal landen	Voornaamste land
Nederlands Dans Theater	742	68	30	Duitsland
Grand Theatre	388	35	32	Duitsland
Korzo producties	168	30	20	Duitsland
Introdans	165	41	14	V.S.
Rotterdamse Schouwburg	129	7	11	België
Hans Hof Ensemble	123	9	12	België
Emio Greco PC	99	5	14	Frankrijk
Galili Dance	92	14	13	Duitsland
Stichting Zwaanproducties	82	5	9	België/Italië
Springdance	67	9	6	Duitsland

Conclusies en aanbevelingen

Het Nederlands aanbod in het buitenland is omvangrijk en groeit. Niet alleen het aantal voorstellingen groeit, maar ook het aantal producties dat in het buitenland te zien is en het aantal landen waar voorstellingen plaatsvinden. Verreweg de meeste voorstellingen vinden plaats in België, maar het aandeel van dat land binnen het totaal aantal voorstellingen neemt langzaam af.

Het algemene beeld is dat veel voorstellingen van een kleine groep producenten in een klein aantal landen speelt. Ruim 85 procent van alle voorstellingen speelt in tien landen; de vijf meest actieve producenten verzorgen bijna een kwart van het Nederlandse aanbod in het buitenland.

Verder onderzoek is nodig naar de festivalcultuur. Hoeveel van de voorstellingen die nu in het buitenland spelen spelen op een festival? En leidt dat festivalbezoek weer tot langere tournees in dat land? Daarnaast verdienen ook co-producties meer aandacht. Er moeten meer gegevens worden verzameld over de verschillende partners die samen een voorstelling maken.

Tenslotte wil ik een lans breken voor onderzoek naar de receptie van Nederlands theater overzee. Pas als we weten wat recensenten, jury's, selectiecommissies en –vooral- het publiek van het gebodene vinden, kunnen daadwerkelijk conclusies getrokken worden over culturele uitwisseling.